

Insect van de maand februari 2008: de Pantophthalmide houtvliegen

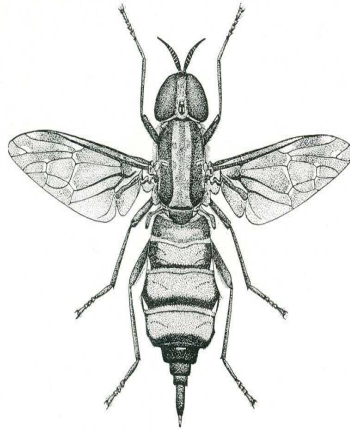

K.D. Dijkstra maakte in augustus in Domburg aan de Surinamerivier een foto van een opmerkelijk massieve vlieg. Het beest zat op de houten balk van een afdak en was zo suf dat ik mijn hand erbij kon houden voor de schaal. Ze liet zich makkelijk vangen door een halfliter-petflesje, waar de hals vanaf gesneden was, over haar heen te zetten. Yde Jongema van de entomologische collectie in Wageningen, had de vlieg eerst voor een langzaam vliegende prachtkever aangezien, maar was hier ook erg blij mee. Het was de grootste vlieg die we ooit gezien hadden. Was het zelfs de grootste ter wereld? De vlieg is opgenomen in de collectie van het BOG (Bureau Openbare Gezondheid) in Paramaribo, waar Jongema in die periode een training gaf in het herkennen van vectoren (insecten die ziekten overdragen). Hier zijn Diptera (muggen en vliegen) de belangrijkste orde. Omdat deze vlieg mooi groot is, heeft ze daardoor grote didactische waarde.

Dijkstra was natuurlijk benieuwd wat het was en keek de volgende maandag gelijk in de collectie van het Surinaams zoologisch museum. Er stonden drie exemplaren die in 1938, 1941 en 1945 door Geijskes waren verzameld in de Cultuurtuin in Paramaribo. Geijskes was de eerste directeur van het Surinaams Museum waarvan nu een deel in bezit van bovengenoemd museum. Hij was bioloog met een passie voor libellen en archeologie. *Rhaphiorrhynchus planiventris* las het etiket, familie Xylophagidae. Het zijn houtvliegen, xylophagus betekent hout-eter. Maar zou die naam na zoveel jaar nog kloppen? In een boekje over schadelijke Surinaamse insecten door Van Dinther, 1960, 'Insect pests of cultivated plants in Surinam', stond een soortgelijk dier afgebeeld als een *Pantophthalmus*-soort, familie Pantophthalmidae, en op internet kwam ik ook de combinatie *Pantophthalmus planiventris* tegen. Ach, da's een beetje bio-semantiek, oftewel taxonomie, maar ik had nu een aanknopingspunt om te achterhalen hoe deze vlieg leeft... en of ie de grootste ter wereld is. In de collectie van het Entomologisch Laboratorium in Wageningen staan een paar soorten, waaronder waarschijnlijk de in het boekje vermelde omdat de illustraties destijds door de tekenaar van het Laboratorium gemaakt zijn.

De pantophthalmide houtvliegen zijn een familie van maar twintig soorten die alleen in tropisch Amerika voorkomen, ongeveer zes soorten zijn in Suriname te verwachten. De larven graven zich jaren een weg door dood of levend hout en kunnen zo enige schade veroorzaken. Eenmaal volwassen wordt er niet meer gegeten. Maar zijn ze nu de grootsten? De naam van een ander geslacht, *Megalomyia* ("reusachtige vlieg"), doet het wel vermoeden. Toch strijkt de midasvlieg *Mydas heros* (Mydidae), ook uit tropisch Amerika, met de eer.

Maar toch, midas oogt veel slanker, een beetje als een roofvlieg, dus misschien is de houtvlieg wel de zwaarste... Hoe het ook zij, van beide families wordt gezegd dat ze spinnendoders imiteren. Dat zijn die zwarte wespjes die met nerveus schuddende vleugels rondschiiven op zandige plekkjes. Ze bejagen spinnen en leggen er hun eitjes op; lekker voor de larven. Hier zijn de spinnen soms wat groter, denk aan vogelspinnen, dus die doders mogen ook geen doetjes zijn. Als je op zo'n tarantuladoder lijkt, laten zelfs de stoerste vogels je met rust. En ja, als je zo groot bent is er weinig anders na te apen...

Pantophthalmus sp., female fly; $1\frac{1}{2} \times$ natural size.
(Drawn by M. P. van der Schelde)

Net als bij ons insect van de vorige maand kan dit insect in verband worden gebracht met een onlangs overleden collega, namelijk van Dinther. Dit was onze vroegere tropische Entomoloog. Bovengenoemde Geyskes heeft ooit tot ons Lab behoord en in de collectie staan nog talloze, meest vooral kleine insecten door hem verzameld en op naam gebracht. O.a. een kleine collectie mijten.